

мр Владан Јончић,

предавач на Правном факултету у Београду

ИСТОРИЈСКО–ЕВОЛУТИВНИ РАЗВОЈ МЕЂУНАРОДНО–ПРАВНОГ СХВАТАЊА ОРУЖАНИХ СНАГА

Еволутивни пут развоја схватања припадника оружаних снага је био веома дуг, а може се рећи да ни данас није завршен. Са међународно–правног становишта дуго је у историји био одређен несигурним и нејасним обичајним нормама. У структури државне управе војска је одувек била одвојена од становништва. Припадници војске су у античким државама били посебан staleж.

Први принципи правног регулисања настају у средњем веку и то на начелу ауторизације. Статус је по овом начелу одређивао неки ауторитет (црква, феудалац итд.). Развојем друштва и великим променама у области материјалне производње и духовне надградње друштва начело ауторизације се замењује начелом организације. Томе је допринело поред конкретних историјских услова (промене у области друштвено–економских односа и технолошка револуција, начин вођења рата и војна техника, велике кодификације на унутрашњем и међународном плану и др.) и јачање државе и њених институција.

После другог светског рата постепено се ублажава чврсти принцип начела организације – хуманитарним начелима. Пут даљег развоја схватања припадника оружаних снага (бораца) може се сагледати у анализи прошлости и конкретних друштвено–историјских услова. Последње кодификације међународног права оружаних сукоба указују на процес ублажавања и, можда, губљења границе између цивила и војника.

Кључне речи: *Ратници. – Борци. – Припадници оружаних снага.*

Да бисмо приступили приказу еволутивног развоја схватања припадника оружаних снага, неопходно је претходно дати неколико напомена⁽¹⁾. Прво, еволутивни пут развоја схватања припадника оружаних снага се прати са међународно–правног становишта. Друго, периодизација је извршена на основу друштвено–економских формација. Посматра се развој правног схватања припадника оружаних снага од настанка првих држава до XVI века, односно, XVIII века и од половине XVIII века до прве половине XX века. Период од XVI до XVIII века представља прелазни период, време коренитих промена у схватању војника (припадника оружаних снага). Треће, термин војник, ратник, користи се за период до доношења уговорних правила, а

(1) Под појмом *припадник оружаних снага* подразумева се лице које припада институционализованој оружаног организацији, које у садејству са истим таквим лицима у оквиру те организације учествује у оружаном сукобу. Под појмом *борац* подразумевамо лице које припада оружаним снагама стране у сукобу и које има право да директно учествује у непријатељствима.

термин припадник оружаних снага, борац, од првих међународних уговора који регулишу ову материју до данас. Четврто, постоје два разлога улажења у преглед дубоке историје правног статуса припадника оружаних снага. Први је да сагледамо да ли је уопште постојала разлика између цивила и војника кроз историју људског друштва и други – да анализирамо процес настанка савременог схватања припадника оружаних снага.

1. Схватање статуса ратника у античким робовласничким државама

Разлика између ратника и цивила је постојала већ у првим државама Старог света. На ту тврдњу нас упућује пракса коју спомињу неки антички писци подсећајући да се у случају већег рата или опасности по државу војска попуњавала цивилима, робовима, па и плаћеницима⁽²⁾. Тако, на пример, Тукидид у делу Пелопонески рат на неколико места пише о суделовању целокупног одраслог становништва у одбрани полиса⁽³⁾. У Атини су за време пелопонеских ратова након упада Спартанаца у Атику наоружани робови уз обећање слободе ако се одбрани град⁽⁴⁾. У Спарти је сваки Спартанац водио са собом и један број наоружаних робова. У току рата Рима са Картагином, римски сенат је позвао становништво, па чак и робове, прокламујући им слободу, да учествују у одбрани града пред опасношћу од Ханибала⁽⁵⁾. Можемо претпоставити, с обзиром да је то време када су античке државе биле тек у настанку, па да се утицај гентилног уређења и војне демократије није у потпуности изгубио и да је имао утицаја на либералан став у погледу општег учешћа одраслог становништва у одбрани. Међутим, у погледу развојености цивила и војника можемо бити сигурни да је војна професија била јасно издиференцирана од других професија.

У старом Египту је постојала стална војска устројена као сталешка категорија. Ратничка професија се преносила са оца на сина. Херодот у својој Историји спомиње седам сталежа и набраја који су то⁽⁶⁾. Међу њима наводи и ратнике, истичући да је војнички посао „нешто више” и да се преноси са оца на сина. Статус војника у фараонском Египту је економски био вема уносан. Војници су били добро плаћени, а приликом одласка у пензију добијали су кућу и окућницу с одређеним бројем робова. Официри су добијали богате поседе или управу над неким градом, односно провинцијом, што је зависило од чина који су имали и заслуга које су стекли⁽⁷⁾.

За разлику од Египта, државе – полиси античке Грчке нису имале војску као сталешку категорију. Војска је била устројена у зависности од облика владавине⁽⁸⁾. Војска се, у начелу, састојала од јединица „сталног састава” и јединица које бисмо ми данас назвали резервним. За разлику од Египта, у коме је војска била сталешка категорија, а војник није мењао статус ни у миру ни у рату, у државама Хеладе, осим Спарте у којој се војнички живело од најраније младости до дубоке старости, слободан човек је у миру имао

(2) Види: Тукидид, *Пелопонески рат*, Матица хрватска, Загреб 1954; Папирус Харис, I *Bibliotheca aegyptiaca*, Bruxelles; Herodot, „*Историја*”, Матица српска, 1966, Апијан, Римски грађански ратови, „*Култура*”, Београд, 1976.

(3) Тукидид, *исто*, стр. 141 и 179.

(4) Херодот, *исто*, стр. 529.

(5) Н.А.Машкин, „*Историја старог Рима*”, „Научна књига”, Београд, 1968. стр. 131.

(6) Херодот, стр. 174

(7) *Исто*

(8) Види: Херодот, *Историја*, Тукидид, *Пелопонески рат*, Р.Флацилиере, *Грчка у доба Перикла*, „Напријед”, Загреб, 1979.

статус грађанина. Није постојала посебна категорија ратника и било је могуће мењати статус⁽⁹⁾.

Статус војника у Римској Империји је сличан статусу војника грчких полиса. У војску су примани само слободни римски грађани. Временом се то решење променило, тако да је крајем Принципата и почетком Домината (после реформи Октавијана Августа) статус војника могао да добије сваки слободан грађанин, без обзира да ли је Римљанин или не, па чак и роб – ослобођеник⁽¹⁰⁾. Сличност са хеленским полисима не долази од намерног копирања устројства војске, већ од неминовности историјског тока развоја друштвено–политичких институција. Војни рок је, као и код других држава античког света, трајао доста дуго. У историји Римске Империје је варирао од шеснаест до четрдесет година војне службе. Након тога је војник био отпуштен са новчаном отпремнином и са правом на кућу и окућницу у некој од провинција.

Оштро издиференцирана појмовна и статусна граница између ратника и цивила постојала је у структури политичких и правних институција античких држава. У међудржавним ратовима се готово није правила разлика између војника и цивила. Недостатак правила у рату је омогућавао употребу свих познатих врста оружја према свима. Све је било повргнуто несигурним обичајним правилима. Постојање писаних правила о устројству војске у унутрашњим прописима није значило и постојање уговорних правила између држава, што би одговарало данашњем међународном уговору.

2. Схватање ратника у средњем веку

У средњем веку се појмовно и статусно одређење ратника везивало за карактер рата. Карактер неког рата је одређиван по критеријумима које је доносила црква. У интересу реализације својих циљева, црква је одобравала, а понекада и активно учествовала у реализацији појединих похода. Сукобе, који нису били у њеном интересу, оспоравала је, а понекад изричито забрањивала. Учесницима ратова, које је одобравала, гарантовала је опрост од грехова и бољи загробни живот. Таква обећања и могућност пљачке су били довољни мотиви за прикупљање великог броја људи под оружјем. Учесници таквих похода су морали да носе обележја припадности војске племића, односно цркве. Учесници су били обавезни да носе обележја своје припадности – тј. породични грб⁽¹¹⁾. Овим се створило схватање да су правно дозвољени само они ратови које воде ратници са наведеним обележјима припадности феудалне војске, док су сви други ратови сматрани правно недозвољеним. Дакле, на основу карактера рата одређивао се статус лица која у њему учествују, тј. која лица су имала статус ратника. Од схватања ко има статус ратника (носи ли или не симболе свог суверена) створен је правни институт „право на оружје”, као део права из ритерских правила⁽¹²⁾. Својим постојањем

(9) У демократској Атини младић је од осамнаесте до двадесете био ефеб и пролази кроз војну обуку, а од двадесете до педесете војник у резерви. У случају рата је био подвргнут систему мобилизације, а тек после шездесете ослобађан од војне обавезе (Херодот, *Историја*; Ксенофонт, *Хеленска повјест* итд.).

(10) Види: Н.А.Машкин, *Историја старог Рима*

(11) Види: Е.Ниса, *Порекло међународнога права* (прев. М.Р. Веснић), Београд, 1895, стр. 49–54, 87–104, 187–190.

(12) „Право на оружје” је било право феудалца и једног броја слободног становништва да носе оружје (мач, бодеж и др.) у свакој прилици. (М.Деспот, *Појам учесника у оружаном сукобу по постојећем међународном праву*, ЈРМПГ, 1–2, 1975).

правило „право на оружје” је допринело стварању извесних правила – „правила племићке части”, забрану напада на свештенике, правила у борби, поштеду заробљеника итд.⁽¹³⁾. „Право на оружје” и правило да се носе обележја припадности су формирала начело ауторизације. По начелу ауторизације појам и статус ратника одређивао је неки ауторитет (црква, феудални суверен, касније апсолутистички монарх итд.). Исти ауторитет је давао дозволу за рат. Тако су, на пример, у доба апсолутистичких монархија поједини владари давали повеље (*letters of marque*) морнаричким капетанима да наоружавају своје бродове и да се боре против непријатељских држава без обзира чији су држављани они били. Оваква пракса је условила развој гусарења⁽¹⁴⁾. За разлику од пирата, гусари су све до 1856. године уживали статус законитих учесника оружаних сукоба. У случају заробљавања су уживали сва права као остали законити ратници, разуме се – у оноликој мери колико су та права постојала и била поштована.

Крсташки ратови, вођени са краћим или дужим прекидима од XI до XIV века, учврстили су начело ауторизације⁽¹⁵⁾. Лица која су имала „права на оружје” прерасла су у професионалне војнике владара. Правила из „права на оружје” постепено су прерасла у обичајна правила ратног права. У XVII и XVIII веку у апсолутистичким монархијама наилазимо на професионалне стајаће војске. Лице које се није налазило у редовима стајаће војске није могло бити заштићено правилима „права на оружје”, односно у то време обичајним правилима ратног права. Од тада па све до данас је остало схватање да само оружане снаге, одређене прописима своје државе, имају право да учествују у ратовима и да се на њих примењују ратна правила.

У периоду апсолутистичких монархија установљене су стајаће професионалне војске са другачијим статусом од дотадашњих. У овом периоду се губи начело ауторизације и настаје начело организације које ће остати до данас⁽¹⁶⁾. По начелу организације се не поставља питање ко је одобрио статус, већ да ли постоји организованост оружаних формација и да ли је држава заступник тих формација. Стајаће војске су само биле прелазни облик у историјском развоју савременог схватања статуса учесника оружаних сукоба. Идеју о законитости племићке војске заменила је модерна идеја о оружаним снагама као снагама државе. У тим оружаним снагама треба да владају дисциплина, ред и организованост по правним прописима државе. Једино држава постаје носилац концесија за ратовање. Она је могла дати право и неком ко није у редовним оружаним снагама (права *letters of marque*), али је увек остајала изворни носилац права на вођење рата. Схватање да само оружане снаге држава имају право да воде рат је у ратном праву остало до данас. На оваква схватања не треба искључити ни утицај правила да је држава основни субјекат међународног права и да су правила изведена из њеног суверенитета.

(13) Утврђено Трећем латеранским концилом 1179. Забрана је обухватала и друга лица која нису носила оружје.

(14) P.Grosse, *History of the Piracy*, London, 1949.

(15) Више о крсташким походима: S.Ruciman, *History of the Crusades*, 3. vols, Cambridge University Press, 1951 – 1955.

(16) Еволутивну смену начела ауторизације начелом организације ће несвесно најавити Жан Жак Русо делом *Друштвени уговор*.

3. Схватање припадника оружаних снага (бораца) у новом добу

На даљи развој заштите лица у оружаним сукобима и јасније појмовно одређивање законитог учесника оружаних сукоба – бораца⁽¹⁷⁾ утицала су три фактора.

Први фактор је општи развој друштвено–економских односа у свету. Убрзани развој производних снага је захтевао нове изворе сировина и нова тржишта. Почело је доба колонијалних ратова и освајања. Са технолошким развојем су се појавила нова оружја, а по принципу повратне спреге и начин вођења рата. Порастао је утицај јавног мњења и развиле се нове напредне, хуманитарне идеје. После битке код Солферина 1859. године, где је на бојишту остало око 40.000 незбринутих рањеника и болесника, иницира се идеја о начину смањења суровости у рату и ублажавања патњи људи. Продукт таквих размисљања и идеја је било оснивање међународне организације за помоћ војницима и цивилима под називом Црвени крст.

Други фактор су били Наполеонови ратови (1804–1815) у Шпанији и Русији који се узимају као почетак савремене историје герилских ратова. Пракса је још једном показала да је далеко испред свих теоријских и правних шаблона. Дотле је било укорењено схватање да могу ратовати само овлашћене војске. Појавом устаника – герилаца јавља се проблем ко може учествовати у оружаној сукобу. Признање статуса легалних војника овим цивилима – војницима значило би да борбу могу водити и неорганизоване групе патриота састављене од цивила и остатака разбијене националне војске, који делују у позадини непријатеља чврсто повезани са широким народним масама. Тада се поставило питање како правити разлику између цивила и војника, с обзиром да цивили немају униформу – што је један од битних елемената обележавања редовне војске у то време. То питање ће остати отворено све до данас.

Трећи фактор су први кодификаторски покушаји на међународном плану у регулисању ове материје и појава писаних националних правила о устројству војске. Током XVIII и XIX века дошло је први пут до правног регулисања законитих војника приликом регулисања статуса гусара. Гусарима се доста дуго признавао статус редовних војника. С овлашћењима појединих држава они су се укључивали у међудржавне сукобе као припадници регуларне војске⁽¹⁸⁾. Њихова делатност је била усмерена против непријатељских трговачких бродова чиме су онемогућавали слободну пловидбу, нарочито према Новом свету. За разлику од гусара, постојали су и пирати који нису били признати за законите учеснике сукоба. Под појмом пирата подразумевани су поморци који су пљачкали трговачке бродове и мање ратне бродове за свој рачун и под својом заставом⁽¹⁹⁾. Париском декларацијом од 1856. године (чл.1.) гусарење је забрањено, а та је забрана била врло брзо општеприхваћена. Њихова неконтролисана делатност и опасност од ометања пловних путева, нарочито са Северном Америком, под притиском друштвено–економског развоја навели су развијени свет да их одбаци и они су као нелегални припадници војске временом нестали.

(17) Овде се термин борац употребљава за лица која су одређена прописима државе да активно или на други начин учествују у оружаном борби против истих таквих лица супротне ратујуће стране, сходно обичајима и међународним конвенцијама.

(18) Правни основ законитости њиховог статуса произлази је из повеље *letters of marque*. Види напомену у 14.

(19) Види: L. Oppenheim, *International Law, I and II*, London, 1955; P. Grosse, *History of the Piracy*.

Питање положаја припадника војске у копненом рату нарочито се поставило у време америчког грађанског рата (1861–1865). Пишући упутство војсци САД (федералаца) у рату, Франсис Либерт је (1863) признао статус припадника војске не само лицима која припадају редовним оружаним снагама, већ и лицима која се на окупираном подручју дигну на устанак против окупирајуће војске и лицима која по задатку делују у непријатељској позадини. У члану 81. признаје се статус легалних војника и герилцима, тј. партизанима под условом „да припадају одреду који делује одвојено од главнине, да су наоружани и носе униформу...”. Овакве формулације представљају правни основ проширења круга лица која се у оружаној сукобу могу сматрати међународно–правно признатим војницима.

Доношење низа декларација и конвенција (Петроградска декларација, Париска декларација, Бриселска декларација, Хашке конвенције итд.) било је почетак кодификаторског регулисања статусног и појмовног одређивања припадника оружаних снага и представљало преломну фазу за међународно–правно регулисање статуса бораца. Дуга еволуција схватања учесника оружаних сукоба завршава се почетком XX века дефинитивним потискивањем обичајних правила и парцијалних правних решења. Посебан значај за ово питање су имале Хашке конвенције.

СТАТУС ПРИПАДНИКА ОРУЖАНИХ СНАГА (БОРАЦА) ПО ХАШКИМ КОНВЕНЦИЈАМА

Хашке конвенције од 1899. године већ у прва три члана одређују да у круг лица са статусом припадника оружаних формација улазе поред припадника редовне војске и милиција и добровољачке чете под условом да имају на челу формације лице одговорно за своје потчињене, да имају сталан знак распознавања (издалека видљив), да отворено носе оружје и да се при својим операцијама придржавају закона и обичаја рата. За ратујућу страну се признаје и становништво још неокупиране територије које се приближавањем непријатеља спонтано дигне на оружје против трупа које надиру, ако поштује законе и обичаје рата (чл.2). Овим се правно озаконила пракса да се као легални војници признају и цивили, али под одређеним условима. На Другој хашкој конференцији 1907. године нова Конвенција о законима и обичајима рата на копну са Правилником о законима и обичајима рата на копну није битно изменила решења по питању припадника оружаних снага у односу на решења Конвенције из 1899. године. Једине промене је претрпео члан 2. Правилника из 1899. године. Становништво још неокупиране територије које се дигне на оружје (*levee en masse*) мора да поред поштовања обичаја и правила ратовања испуни још и услов да отворено носи оружје⁽²⁰⁾.

Учесници Прве и Друге хашке конференције су били свесни да нису у могућности да сагледају све случајеве који се могу појавити у пракси учесника рата па су донели једну клаузулу која би покрила све случајеве који нису били обухваћени одредбама чланова 1. и 2. Правилника. По свом предлагачу, клаузула је добила назив Де Мартенсова клаузула и постала

(20) О овом услову је било доста дискусије на Конференцији посебно између представника Немачке, који је тражио да се додају нови услови за признање законитих учесника рата становништву које се диже на оружје (*levee en masse*) и представника Француске који је бранио решење без нових услова, аргументацијом да се добровољачки одреди обично организују у критичним моментима, те је немогуће да претходно обавесте противника о свом знаку за распознавање. У току Конференције је прихваћен само услов да је прави спољашњи знак за распознавање бораца отворено ношење оружја.

правни основ тенденцији проширивања круга лица која имају статус бораца⁽²¹⁾.

Хашке конвенције имају велики значај за међународно право уопште, а посебно за регулисање статуса бораца (војника). Конвенцијама се завршава дуга еволуција устројства савременог схватања припадника оружаних формација. Од тада наступа доба међународно–правног регулисања статуса бораца. Њихово доношење истиче неколико значајних момената за ову проблематику.

1) Потврђено је право народа на одбрану свим средствима из чега произлази основ да се одбаци идеја о сужавању правног оквира којима ће бити обухваћена лица са статусом бораца. Велике силе, суочене са захтевима јавне свести, с историјским чињеницама и са хуманитарним начелима, нису успеле да нова ратна правила учине назависним од проблема одбране малих земаља.

2) Чланом 3. Конвенције су под шири појам бораца увеле и тзв. неборце⁽²²⁾.

3) Проширен је круг лица са статусом бораца. У ред законитих ратника Конвенције су увеле, поред припадника редовних војних формација, полувојне формације у виду припадника добровољачких јединица и припадника „*levee en masse*”.

4) Правилник о законима и обичајима рата на копну је први пут у историји извршио кодификацију обичајних правила из рата и успео да окупи већи број држава под један међународни уговор. Посебан успех је постигнут у признању легалног статуса припадницима добровољачких јединица и покрета отпора. Добровољачке јединице које настану као „нередовна војска”, не морају настати из организационе форме оружаних снага, нити им морају припадати, већ је довољно да испуњавају услове које им одређује Правилник. Овим је напуштен ранији услов – овлашћење од владе, које је раније захтевано, на пример у Либеровим упутствима или у француско–пруском рату (1870–1871) од Немаца. Добровољачки одреди такође могу настати и стећи легитимност независно од става (признања) домаће владе. Принцип организације је оваквим решењем нарушен и настали процес ће се наставити на Женевској конференцији 1949. године и на Дипломатској конференцији 1977. године доношењем Протокола I⁽²³⁾.

5) Члан 2. Правилника је дефинитивно признао статус легитимних бораца и припадницима „*levee en masse*”. Поставља се питање да ли статус легалних бораца има и становништво окупиране територије на оном подручју територије на коме непријатељ нема фактичку власт иако га је запо-

(21) Сагледавајући значај питања и немогућности предвиђања свих случајности клаузула предвиђа: „У међувремену док се не буде могао прописати сасвим потпун зборник закона рата, Конференција сматра потребним да констатује да у случајевима који нису обухваћени данашњим споразумом становништво и зараћене стране остају под заштитом и под влашћу принципа и права човека, онаквим какви они произлазе из обичаја које су установили цивилизовани народи, из закона човечности и из захтева јавне свести”.

(22) Под појмом небораца се подразумевају лица која прате оружане снаге, лица која не учествују директно у непријатељствима, али се налазе у саставу оруж. снага и на неки начин доприносе функционисању војске. Ту спадају лица интеландтске, санитаретске, административне и друге службе, дописници, трговци и лиференти ратне робе.

(23) На Дипломатској конференцији у Женеви 1974–1977. године донети су *Допунски протокол на женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртава међународних оружаних сукоба (Протокол I)* и *Допунски протокол на женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба (Протокол II)*.

сео. Нејасноће у овом делу Правилника су створиле различита тумачења и омогућиле Немачкој да се таквим непрецизним формулацијама обилато користи у непризнавању статуса бораца устаницима у окупираној Европи. Одговор на питање статуса припадника „*levee en masse*” се крије у тумачењу појма окупације и права народа на одбрану. Припадницима „*levee en masse*” се сматрају и устаници на окупираној територији коју непријатељ не држи ефективно под својом влашћу. Такав став је заступао и Међународни војни суд у Нирнбергу. Главним ратним злочинцима је ставио у оптужницу поред осталих злочина и повреде конвенција и „обичаја рата” – непризнавања статуса ратног заробљеника припадницима „*levee en masse*”.

У теорији међународног права постоји сличан став по питању признања статуса бораца припадницима „*levee en masse*”. Луј ле Фир сматра да непријатељ нема права да од становништва окупиране територије тражи оданост. Исто тако, и становништво је дужно да поштује право окупатора на окупираном подручју. „То све важи само када су у питању појединачни случајеви. У случајевима општег устанка, правила ратног права поново ступају на снагу”⁽²⁴⁾.

Лаутерпахт истиче да су судови који су судили ратним злочинцима после другог светског рата потврдили принцип да се ратним злочинцима нису смели проглашавати припадници герилских покрета који су се придржавали хашких правила⁽²⁵⁾.

Исто је мишљења и познати теоретичар из Источне Европе Трајнин, који у члану 9. Бриселске декларације налази елементе заштите устаника: „Из те се одлуке види да у круг лица која уживају заштиту закона ратног права спадају не само припадници редовне војске, већ и припадници народне војске и добровољци, под којима се обично подразумевају партизани”⁽²⁶⁾.

У југословенској теорији међународног права јединствен је став да се припадницима „*levee en masse*” призна статус бораца⁽²⁷⁾. Статус се признаје све до тренутка кад непријатељ не спроведе фактичку власт на окупираном подручју, дакле, и у ситуацији када је својим трупама прешао преко територије браниоца, али је није чврсто запосео, признаје се становништву те територије да се по правилима међународног права организује као „*levee en masse*”.

После Хашких конвенција на плану регулисања круга лица учесника рата није било значајних промена до Женевских конвенција из 1949. године и Допунских протокола из 1977. године. У међувремену су 1929. године донете Женевске конвенције које нису мењале решења из Правилника од 1907. године. Једина новина, по питању бораца, јесте проширење круга лица којима се признаје статус припадника оружаних снага.

(24) Л.Фир, *Међународно јавно право*, Београд, 1939, стр. 602.

(25) L. Oppenheim — H. Lauterpacht, *International Law*, vol. II, London, (1955), pp. 212–215.

(26) И.П.Трајнин *Питање партизанског рата у међународном праву*, Београд, 1947, стр. 10.

(27) Тако: J. Andrassy, *Међународно право, Ратно право опет на дневном реду*, ЈРМП, 3, 1955; С.Аврамов, *Међународно јавно право*, „Савремена администрација”, Београд 1981; М.Бартош, *Општи поглед на развој међународног ратног права од 1907. до 1957*, ЈРМП, 2, 1958; М.Деспот, *Међународно ратно право*, ВИЗ, Београд, 1979; V. Gozze—Gučetić, *Међународно право и статус припадника оружаних снага*, „Војно дело”, бр. 6, 1953. и *Статус борца* реферат, Црвени крст Југославије, Београд, 1977; М.Радојковић, *Рат и међународно право*, Београд, 1947.

Дуга еволуција схватања припадника оружаних снага од античког доба до XX века је ишла упоредо са променама људског материјалног и духовног стварања. Посебан одраз на еволуцију схватања су имали развој оружја и вештина ратовања. Схватање и правна регулатива су се развијали у конкретним историјским условима, са променама тих услова мењали су се и схватање и статус припадника оружаних снага. Разлика цивил–војник је постојала од првих држава до данас, уз ограду, да је свако време имало своје специфичности које се не могу упоредно анализирати без претходних напомена. Сазнања из оваквих и сличних проучавања могу омогућити даље сагледавање промена у схватању и статусу припадника оружаних снага.

(Примљено 20.11.1990)

*Mr Vladan Jončić,
Lecturer at the Faculty of Law in Belgrade*

HISTORICAL EVOLUTION OF INTERNATIONAL - LAW CONCEPTION OF ARMED FORCES

Summary

The evolutionary development of the conception of the member of armed forces is quite long and is not yet finished. Until now it has been for a long time determined by unsafe and confusing customary rules. The army has always been separated from the population as far as the structure of state administration is concerned. The members of the army have been in ancient states a separate order in society.

The first principles of legal regulation take place in the Middle Ages and are based on authorisation. The status was determined according to that principle by some authority (Church, feudal master, etc.). Together with the development of society and significant changes in the spheres of material production and spiritual superstructure of society, the principle of authorisation has been replaced by the principle of organisation. In addition to specific historical conditions (namely, changes in the spheres of economic relations and technological revolution, the way of waging war, war technique, great codifications of municipal and international laws, etc.), this was caused also by the strengthening of state and of its institutions.

After the Second World War the strict principle of organisation has been attenuated gradually by the humanitarian principles. The direction of further development of conception of the member of armed forces (soldiers) may be viewed through the analysis of the past and of specific socio - historical conditions. The last codification of international law of armed conflicts points at the process of softening and, perhaps, disappearing of limits between the civilian and the soldier.

Key words: *Warriors. - Soldiers. - Members of the armed forces.*

Vladan Jončić,

Enseignant à la Faculté de droit de Belgrade

LE DEVELOPPEMENT HISTORIQUE ET EVOLUTIF DU CONCEPT DES FORCES ARMEES DANS LE DROIT INTERNATIONAL

Résumé

La voie de l'évolution du concept des ressortissants des forces armées a été très longue et on peut dire qu'elle n'est toujours pas terminée. Du point de vue du droit international, pendant longtemps dans l'histoire il a été défini par des normes de coutume incertaines et imprécises. Dans la structure de l'administration d'Etat, l'armée a toujours été séparée de la population. Dans les sociétés antiques, les ressortissants de l'armée étaient une classe sociale spéciale.

Les premiers principes du règlement juridique ont été créés au Moyen-Age, sur la base du principe de l'autorisation. Selon ce principe, le statut était défini par une autorité (l'église, le maître féodal). Suite au développement de la société et aux grands changements dans le domaine de la production matérielle et de la suprastructure spirituelle, le principe de l'autorisation a été remplacé par le principe de l'organisation. Y a contribué, outre les conditions historiques concrètes (les changements dans le domaine des relations socio-économique et la révolution technologique, le mode de mener les guerres et la technique militaire, les grandes codifications sur le plan intérieur et international etc.), le renforcement de l'Etat et de ses institutions.

Après la deuxième guerre mondiale, le principe ferme de l'organisation est progressivement adouci par des principes humanitaires. La voie de l'évolution future du concept des ressortissants des forces armées (des combattants) peut être envisagée à travers l'analyse du passé et des conditions sociales et historiques concrètes. Les toutes dernières codifications du droit international démontrent que nous assistons à un processus d'affaiblissement, voire même de disparition des limites entre les civils et les soldats.

Mots clés: *Guerriers. - Combattants. - Ressortissants des forces armées.*